

Organisering och goda samtal

Ungdomsprojektet inom "Landstinget förebygger AIDS"

Viveca Urwitz

Maria Öhgren

Inom ramen för Stockholms läns landstings program för prevention av STD, HIV och oönskade graviditeter bedrivs ett ungdomsprojekt. Det tar sin utgångspunkt i kognitiv teori och teorier om socialt förändringsarbete. I artikeln beskrivs projektets fyra moment: (1) förankring och mobilisering, (2) kompetensutveckling i nätverket, (3) organisering och samordning samt (4) vidmakthållande. Resultatet beskrivs kort.

Viveca Urwitz är socionom, chef för Landstinget förebygger AIDS som är en sektion inom Miljömedicinska enheten i Stockholms läns landsting. Maria Öhgren är sjuksköterska, tidigare sekreterare och en av de ansvariga för ungdomsverksamheten inom Landstinget förebygger AIDS.

Stockholms läns landsting startade 1987 ett HIV-förebyggande arbete bland ungdomar – det s k Ungdomsprojektet. Det kom snart att följas av parallella projekt riktade till andra målgrupper, t ex invandrare och män som har sex med män. Projektet utgör grunden i Stockholms läns landstings preventionsprogram mot HIV, sexuellt överförda sjukdomar (STD) och oönskade graviditeter. Denna artikel behandlar ungdomsdelen i denna verksamhet.

Om spridning av HIV-virus skall förhindras måste det sexuella beteendet förändras. Utvecklingen av fa-

.....

Det föreföll naturligt att anknyta det HIV-förebyggande arbetet till Sveriges tidigare tradition av sexualupplysning

.....

Socialmedicinsk tidskrift nr 1 1993

miljeplanering i Sverige, och särskilda insatser som det s k Gotlandsprojektet, visar att detta är möjligt (1). Vi anknöt därför till den svenska traditionen för sexualupplysning (2).

Den personliga fabeln

Frågan om sexualitet är central i ungdomars identitetsutveckling. Ungdomsprojektet tog därför sin utgångspunkt i en utvecklingsteori, David Elkins bearbetning av Piagets teori om den personliga fabeln (3).

Den personliga fabeln är en historia som vi berättar för oss själva men som inte är sann. I ungdomen har vi en stor uppmärksamhet på oss själva, vilket är nödvändigt för identitetsutvecklingen. Denna uppmärksamhet leder ofta till att ungdomar tror att det som gäller för andra inte gäller dem. "Jag kan köra moppe utan hjälm, för jag råkar inte ut för olyckor!" eller "Andra fastnar i droger, men inte jag!" eller "Andra kan bli smittade av HIV-virus ...".

Att bli vuxen innebär, bland annat, att bearbeta de egna personliga fablerna och att komma till insikt om att trots att vi alla är unika, är vi ändå underkastade gemensamma mänskliga betingelser (4), exempelvis att behöva försörja sig och att kunna bli smittad av virus. Bearbetningen av de personliga fablerna sker när vi i vardagen samtalar och jämför våra egna tankar med andras. Bearbetningen kan inte avgränsas till särskilda, i förväg planerade informationstillfällen, arrangerade av experter. Social effektivitet blir här viktigare än expertkunskap (5).

Helmius och Lewvin har visat att de flesta ungdomar tycker sig få trovärdig information om sexualfrågor från den egna modern och från skolan. Det förefaller finnas få andra vuxna som är samtalspartners. De

Det är viktigt att inse hur central frågan om sexualitet är för identitetsutvecklingen

man samtalar med är jämnaåriga. Man har dock ett dåligt förtroende för jämnaårigas erfarenhet och kunskap (6).

En konsekvens av teorin om den personliga fabeln är att ett förebyggande arbete måste ta sin utgångspunkt i frågor som ungdomar uppfattar som "sina". Sjukdom och död är inte sådana frågor, men väl sexualitet.

Ungdomsprojektets utformning

Arbetet har syftat till att skapa möjligheter – för vardagssamtal om sexualitet mellan unga och vuxna – till bearbetning av myter och "majoritetsmissförstånd" om sexualitet – i träning för ungdomar att prata om s k "säkrare sex" och i att skaffa och använda kondomer.

Vi har vänt oss till vuxna som i vardagen möter ungdomar och deras föräldrar. Tanken är att dessa personer skall bilda ett nätverk över länet som kan föra de "goda samtal" som behövs och påverka andra att göra detsamma.

I Stockholms län finns ca 250 000 ungdomar mellan 13 och 20 år. Det finns 42 kommuner/kommunliknande distrikt, drygt 300 högstadieskolor, 60 gymnasier och 250 fritidsgårdar. Samtidigt som vissa områden har en genuint lokal karaktär är länet en helhet där vuxna och ungdomar dagligen rör sig. Detta ställer krav på en metodik som lämpar sig för storskaligt arbete utan att förlora i mobiliseringskraft för den enskilda individen, hennes nätverk och lokalsamhället.

Vi har riktat oss till vuxna vid gymnasie- och högstadieskolor, fritidsgårdar och ungdomsmottagningar, till socialförvaltningarnas ungdomsgrupper, ungdomsledare, konfirmationspräster, MVC-personal, militärer som möter värnpliktiga, ungdomsbibliotekarer, ungdomspoliser, självorganiserade ungdomsgrupper och till diskjockeys.

Det effektivaste sättet att nå dessa vuxna var genom deras egna organisationer. Vi började därför med att

där förankra tanken på ett förebyggande arbete. I varje organisation utsågs en strategiskt placerad kontaktperson. I samarbete med denna erbjöd ungdomsprojektet sedan till utbildning via organisationens egna kanaler.

Arbetet med de vuxna, och deras organisationer, omfattade fyra steg, förankring och mobilisering, kompetensutveckling i nätverket, organisering och samordning samt vidmakthållande (9).

Förankring och mobilisering

Vi arbetade parallellt med de länsövergripande organisationerna och med kommunerna. Genom länsorganisationer kunde vi nå skolan, fritidsgårdarna, ungdomsmottagningarna och de stora ungdomsorganisationerna. Inom skolan utbildades 5-mannalag från alla högstadies- och gymnasieskolor i länet. Sammanlagt deltog mer än 2 000 vuxna redan under det första året. Utbildningen var i föreläsningsform med 200–400 deltagare samtidigt. På liknande sätt utbildades 800 vuxna från länets fritidsgårdar.

Det fanns två skäl till att parallellt arbeta med kommunerna. De flesta vuxna vi vände oss till var anställda inom kommunerna. Ett långsiktigt arbete förutsatte därför en kommunal förankring. Vidare fanns det ett antal viktiga vuxna som inte var inordnade i de länsövergripande organisationerna och som vi därför endast kunde nå lokalt.

Kommunerna kontaktades via de centrala ledningsgrupperna för barn- och ungdomsfrågor. I dessa grupper finns cheferna för alla "mjuka" förvaltningar, politiker och ibland även representanter för polis, hem- och skola föreningar och föreningsråd. Samtidigt kontaktades även primärvården. Projektet erbjöd kostnadsfri utbildning samt stöd och service. I gengäld förväntade vi oss att organisationerna skulle sända personal till utbildning, utse kontaktpersoner och ge utrymme för arbete med sexualitet inom den egna verksamheten.

På detta sätt kom vi i kontakt med ca 1 200 socialarbetare, barnmorskor, distriktsläkare, bibliotekarer,

Långsiktigt arbete ... förutsätter organisatorisk förankring

kvarterspoliser, ungdomsledare, konfirmationspräster och hem- skola medlemmar. Samtidigt fick vi kontakt med sådana vuxna som lokalt är viktiga för ungdomar, utan att höra till någon av dessa organisationer. Det rör sig exempelvis om en kioskförsäljare, en särskilt aktiv förälder eller en lokal musiker. Genom kontaktpersonerna inom kommunerna inbjöds också dessa personer till utbildningstillfällena.

Totalt deltog under de första tre åren över 4 000 vuxna i grundutbildningen, som var gemensam för alla. Ungdomars utveckling, sexualitet och samlevnad, sexuellt överförda sjukdomar och samhällets smittskydd behandlades från ett brett perspektiv. Ett syfte var att arbete med sexualitet och samlevnad skulle uppfattas som en nödvändig del av allt ungdomsarbete.

Kompetensutveckling

Vi genomförde två typer av kurser som tjänade till kompetensutveckling i nätverket av vuxna. För skolpersonal och fritidspersonal arrangerades endagarsutbildning riktad till lokala grupper om 30–40 personer. Tyngdpunkten låg vid att diskutera metoder som kunde användas inom den egna organisationen. För de som deltagit i grundutbildningen ordnade vi också individuell fortbildning, bland annat i form av en tredagars internatkurs som byggde på deltagarnas egna erfarenheter och som gav träning i att samtala om sexualitet. Ca 200 personer deltog i dessa internat.

Organisering och samordning

För att stimulera utvecklingen av lokala nätverk och lokal planering inbjöd vi, via de lokala kontaktpersonerna, till lokala planeringsdagar där ca 25 personer från olika förvaltningar och verksamheter deltog. Vi använde en metod kallad "Framtidsverkstäder" (10). Vi genomförde 17 sådana framtidsverkstäder. Alla ledde till någon form av fortsatt arbete, även om det blev i mindre skala än vad vi förväntat oss. För att utveckla ett bestående samarbete insåg vi efterhand att det också var nödvändigt med ett fördjupat arbete inom orga-

.....
Först när man är trygg med en uppgift inom sin egen verksamhet kan man samarbeta
.....

.....
Det gällde att göra arbetet med sexualitet, samlevnad och prevention roligt, intressant och lätt
.....

nisationerna. Först när man är trygg med arbetet inom den egna organisationen är man beredd till att samarbeta.

Vidmakthållande

För att arbetet ska bestå krävs insatser för vidmakthållande av intresse och energi. Det gäller att göra arbetet med sexualitet och samlevnad roligt, intressant och lätt. Det sker genom att ge kontinuerligt stöd och service till alla som fått utbildning. De har tillgång till en informationscentral, har möjligheter att enkelt låna informationsmaterial och har tillgång till ett varierat kursutbud. En tidning ger idéer och tips ca 4 gånger per år. Inom vissa organisationer, exempelvis skolan och fritidsgårdarna, har vi kontinuerlig uppföljning.

Har vi nått ut?

Basutbildningen har skapat ett brett kontaktnät med 4 000 personer. Kärnan består av ca 700 aktiva eldsjälar. De återstående utgör en form av stödjande samhälle som kanske inte tar så många egna initiativ men som ofta deltar i verksamheter. Flera har bedrivit utvecklingsarbete inom den egna organisationen (11).

En utvärdering visar att de länsövergripande organisationerna varit bra kanaler för mobilisering (12). Där emot fungerade kommunernas samarbetsgrupper sämre. Två faktorer som påverkade kommunernas insatser var de allmänna förkunskaperna om arbete med sexualitet och samlevnad och uppfattningen om hur HIV-förebyggande arbete ska bedrivas. De kommuner som inte tyckte att HIV-förebyggande arbete handlar om sexualitet och samlevnad hade svårt att förstå vad som förväntades av dem och kommunledningens engagemang blev svagt.

I utvärderingen studerades ett urval av 200 personer som deltagit i basutbildningen, skolpersonal, fritidsgårdspersonal, socialarbetare, polis och föreningsfolk. Gruppen speglade projektets nätverk. Efter 3 månader uppgav 58 % att de börjat samtala aktivt med ungdom om sexualitet och samlevnad. Vid samma tillfälle angav 49 % att de förändrat sin verksamhets innehåll

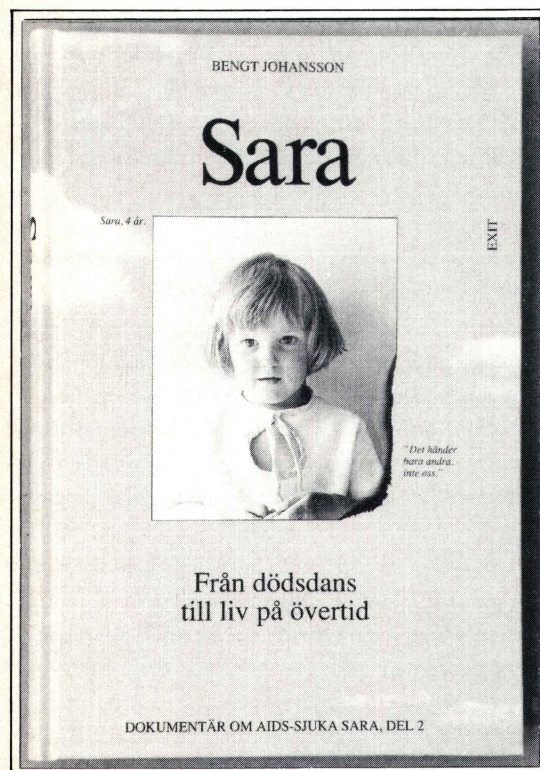
med hänsyn till sexualitet och samlevnad. Efter 9 månader var siffrorna i stort oförändrade, 52 % respektive 57 %.

Systematisk uppföljning har också gjorts i kranskommunernas 35 gymnasieskolor och inom skolorna i Stockholms kommun (13). Den visar att det nu finns tillgång till kondomer som distribueras av utbildad personal i alla gymnasieskolor. Samtliga skolor har samlevnadsundervisning, även inom gymnasiet. På många skolor används metoder som syftar till personlig bearbetning, forumteater, värderingsövningar och gruppsamtal.

REFERENSER

1. Nilsson A, Olsson H, Sundström K: Försöksverksamhet med sex och samlevnad på Gotland 1973–1976. h-rapport nr 1. h-nämnden. Socialstyrelsen 1977
2. Sennerfelt A-M: Kunskap som skydd – glimtar ur sexualpolitikens historia. Mer insikt nr 7. Lndstinget förebygger aids. Stockholms läns landsting 1991.

3. Elkind D: Nästan vuxen. Natur och Kultur, Stockholm 1969.
4. Arendt H: The Human Condition. Vintage books, N. Y. 1964.
5. Bandura A: Principles of Behavior Modification. Holt, New York, 1969.
6. Levin B, Helmius G: Ungdom, kärlek och sex, om ungdomars sexuella liv på 80-talet. Norstedt, Stockholm 1986.
7. Marklund U: Droger och påverkan. Göteborgs universitet 1983.
9. Ronnby A: Grupporganisering för handling i Social Mobilisering, Sundh K och Turunen P (red). Publica, Stockholm 1992.
10. Junck R, Muellert N: Fremtidsvaerksteder. Politisk revy. Köpenhamn 1984.
11. Sätten är många. metod 1. Landstinget förebygger aids. Stockholms läns landsting, 1991.
12. Windahl S et al: När budskapet ut? Kommunikationsanalys AB och Landstinget förebygger Aids. Stockholms läns landsting 1991.
13. Sennerfeldt P: Samlevnadsarbetet vid gymnasieskolorna i Stockholms län. Stencil. Lndstinget förebygger Aids, 1992.

Förebygg narkomani, hiv, prostitution

Använd böckerna om Sara till exempel, som information, som idékällor. De skildrar en flickas hela väg från en trygg tillvaro till narkomani, prostitution och aids – och vägen tillbaka till familj, samhälle. De beskriver också hiv/aidsproblematikens historia under sjukdomens genombrott i Sverige, 1982–1992, uppfattad genom konkreta erfarenheter. Böckerna är skrivna direkt av Sara och hennes far (utan "spökskrivare"). Deras olika synvinklar ger ett dubbelt perspektiv på problemen.

"Det här är plågsam men viktig läsning för alla inom social- och narkomanvård, för politiska beslutsfattare på olika nivåer, men också för gymnasieskolans ungdomar". (Bibliotekstjänst)

"Sara" finns i din bokhandel. 208 sidor. Inbunden. Ill.

Från dödsdansen till liv på övertid Sara (del 2) Sara, "måste"-boken för alla föräldrar, elever, lärare, politiker, vårdare